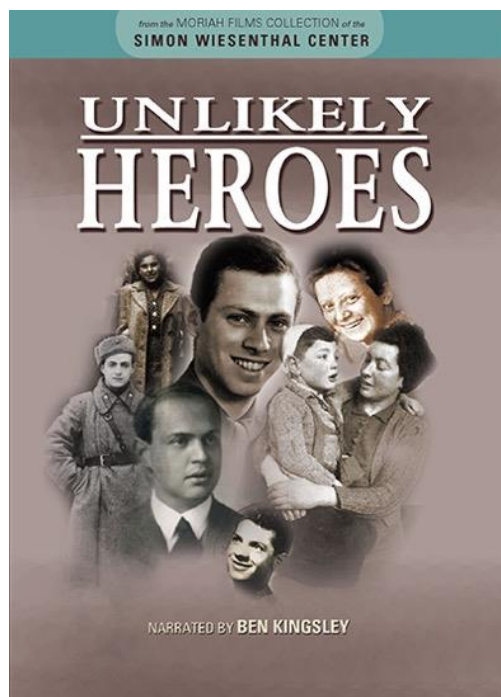

Unlikely Heroes

De Tiberiu Ezri

Unlikely Heroes (2003) | Full Documentary narrated by Ben Kingsley

<https://www.youtube.com/watch?v=Aqjuy2r-Hws>

"Eroi improbabili", narat de Sir Ben Kingsley, prezintă 7 povești necunoscute până acum ale unor bărbați și femei extraordinari care au dat dovadă de cel mai înalt nivel de curaj și demnitate umană în timpul celor mai disperate zile ale Holocaustului.

Titlul de "Drept între popoare" se acordă unei persoane care **nu este evreu** și care a salvat de la moarte sau deportare în lagărele morții în timpul Holocaustului, unul sau mai mulți evrei, periclitându-și propria viață, libertatea sau poziția. De asemenea, obiectivul principal a fost salvarea evreilor și nu interese materiale sau misionarism. În plus, toate (1).acestea trebuie demonstrate prin mărturii și/sau documente. Așa cum se poate conclud, evreii care au salvat câteodată mii de evrei de la deportare, uneori periclitându-și propria viață și cea a familiei lor, nu pot primi această distincție.

Documentarul *Unlikely Heroes* prezintă câțiva dintre acești evrei. Fiindcă au fost foarte mulți ca ei, spațiul articolului îmi permite să amintesc doar câțiva.

Am să încep acest articol dedicat unor evrei – eroi improbabili, cu femeile eroine, care și-au sacrificat sau riscat viața, salvând astfel zeci, sute, mii sau chiar zeci de mii de evrei.

Ester Wajcblum, Ella (Ala) Gärtner, Regina Safirsztajn și Róza Robota

Ester s-a născut la Varșovia și avea două surori, Sabina care a părăsit Polonia înainte de război și Hanka (Anna). În 1943, au fost deportate din ghetoul din Varșovia în lagărul Majdanek, unde ambii părinți au fost exterminați. Ester și Hanka au fost transferate în lagărul de concentrare-exterminare Auschwitz-Birkenau. Amândouă, împreună cu alte fete, lucrau la o fabrică de muniții *Weichsel-Union-Metallwerke*, aflată la câțiva kilometri distanță de lagăr. Cele două surori, împreună cu alte două fete, Ella (Ala) Gärtner și Regina Safirsztajn, au reușit să fure praf de pușcă din fabrică, și să-l predea luptătoarei de rezistență Róza Robota, care la rândul ei l-a transmis unui grup de evrei din *Sondercommando*. Evreii din *Sondercommando* erau forțați să lucreze în camerele de gazare și în crematorii, adică după ce evreii erau gazați de către călăii SS, ei luau cadavrele și le transportau în crematorii, supravegheați de călăi. La sfârșitul anului 1944, mai ales după deportarea evreimii din Ungaria, zilnic, zeci de mii de evrei erau exterminați, astfel încât, camerele de gazare și crematoriile "lucrau" din plin. Nemții voiau nu numai să-i lichideze pe evrei, dar să și șteargă urmele existenței lor. Și soarta membrilor din *Sondercommando* era pecetluită, fiindcă naziștii intenționau ca aceștia să ducă cu ei în mormânt memoria grozăviilor la care au asistat. Cu praful de pușcă adunat vreme de trei luni, membrii *Sondercommando* au reușit să explodeze camerele de gazare și crematoriul 4, încetinind astfel ritmul exterminărilor și salvând astfel zeci de mii de vieți. Această revoltă a avut loc la 7 octombrie 1944. Ea s-a declanșat în cele patru crematorii, dar a fost distrus numai crematoriul 4. De asemenea, evreii au reușit să omoare câțiva călăi SS, cu tot ce le-a stat la dispoziție: câteva grenade, ciocane și topoare. Două sute de

membrii *Sondercommando* au fost executați și cam tot atâția au încercat să fugă, dar majoritatea au fost prinși și lchi dați. Fetele care lucrau la fabrica de muniții au fost schingiuite ca să divulge cine a furat praful de pușcă. Ella, Regina, Róza și Ester au fost spânzurate. Hanka, sora Esterei a reușit să se ascundă, astfel scăpând de execuție. La o lună după revoltă, naziștii au distrus camerele de gazare ca să-și ascundă crimele odioase.(2, 3) Când rușii se apropiau de Auschwitz, evreii care mai rămăseseră în viață au fost scoși la un marș forțat până la Ravensbruck de unde au fost eliberați de armata sovietică în mai 1945. La eliberarea ei, Hanka avea 16 (3).ani.

Friedl (Frederika) Dicker-Brandeis (1898-1944)

[https://en.wikipedia.org/wiki/Friedl_Dicker-Brandeis#/media/File:Friedl_Dicker-Brandeis_\(1898-1944\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Friedl_Dicker-Brandeis#/media/File:Friedl_Dicker-Brandeis_(1898-1944).jpg)

Friedl s-a născut la Viena într-o familie de evrei săraci.

Fiind talentată și ambițioasă, a studiat artele la institutul Weimar Bauhaus.

A lucrat ca pictoriță și proiectantă de modele de diferite textile, inclusiv rochii de modă, covoare, etc. Ca *designer* artistic, a proiectat mobilier special și alte obiecte artistice pentru care a fost premiată la diferite expoziții.

Încă la Viena, a înțeles că practicarea artelor este terapeutică pentru copiii cu risc. În 1938, la Praga, noua ei reședință, a primit viza de emigrare în Palestina, dar a refuzat să plece.

În 1942, a fost deportată împreună cu soțul ei la ghetoul/lagăr. A devenit profesoară de pictură și "suplinitoare" de mamă. a copiilor orfani care și-au pierdut ambii părinți. obișnuia să-i viziteze pe copiii bolnavi. După înscenarea de către naziști a unui ghetou model la Theresienstadt cu

ocazia vizitei unei delegații a Crucii Roșii internaționale, în 1944, majoritatea copiilor și Friedl au fost transportați la Auschwitz și gazați. Ea avea 46 de ani. Ultima ei pictură arată expresia de îngrijorare din ochii ei, pentru soarta copiilor, învățăceii ei din ghetoul Theresienstadt.

Prin apropierea copiilor de arta picturii, Friedl a jucat un rol important în îmbunătățirea stării sufletești ale orfanilor din Theresienstadt. Dintre cei 660 de copii autori ai desenelor create sub îndrumarea lui Friedl, 550 au pierit. (4, 5, 6)

Recha Sternbuch (1905-1971)

Recha s-a născut la Cracovia în Polonia. Era fiica unui rabin. S-a măritat cu un bărbat cu avere religioasă din Elveția și s-a stabilit împreună cu el în orașul St. Gallen, care se află în vecinătatea lacului Constanța și a graniței cu Germania. Familia păstra tradițiile ortodoxe evreiești, dar membrii ei

se considerau ortodocși sioniști. Încă în 1938, gravidă fiind, Recha a reușit să ajute pe 800 de evrei refugiați din Austria să treacă granița în Elveția neutră și să le facă rost de acte legale. Nu numai că a făcut toate aranjamentele din banii familiei, dar casa lor ospitalieră i-a găzduit temporar pe mulți dintre refugiați. Ea a făcut legături cu simpatizanți care își dădeau seama de riscurile prin care treceau evreii în acea perioadă. Un exemplu a fost șeful poliției de graniță **Paul Grüninger**. După publicarea în 1935 a legilor rasiale de la Nürnberg, Elveția a refuzat să accepte refugiați evrei din Germania și Austria. Grüninger a falsificat datele care apăreau pe actele evreilor refugiați, scriind pe ele date dinainte de 1935. Actele au fost semnate de el personal. Când șeful lui a aflat despre aceste fapte, Grüninger a fost concediat. Consulul Poloniei în Elveția, Julius Coole, a ajutat-o pe Recha să ia legătură cu ambasadele Paraguayului și El Salvadorului. De asemenea, ea a luat legătura cu ambasadorul Vaticanului în Elveția, Monseniorul Bernadini. Aceștia le-au aranjat miilor de evrei germani, austrieci, cehoslovaci și polonezi să primească acte de emigrare în America de Sud, SUA, Turcia și China (Sanghai). În 1939, sute de evrei refugiați în Elveția s-au alăturat transporturilor spre Palestina, prin intervenția lui Willy Perl (despre care voi scrie mai încolo în articol). Pentru actele sale considerate ilegale de către poliția elvețiană, Recha a fost arestată timp de două săptămâni și judecată. Judecătorul a găsit-o nevinovată și i-a și donat o sumă de 100 de franci elvețieni, drept ajutor pentru refugiați.

Recha era o femeie curajoasă, așa cum o demonstrează următoarele două întâmplări. Una a fost când o familie de evrei a încercat să treacă granița franceză de pe teritoriul guvernului Vichy, dar intrarea lor în Elveția a fost refuzată de către grănicerii elvețieni, fiindcă nu aveau acte legale. Deși era *Șabat*, Recha a considerat că *Mitva* (facere de bine) cea mai mare este de a salva viața unor oameni. A făcut rost de acte pentru refugiați, a intrat în baza militară franceză și a reușit să scoată familia de acolo. Într-o altă ocazie și mai periculoasă, Recha a trecut granița cu Germania și a ajuns la locul unde doi refugiați evrei au fost reținuți de germani și destinați transportului spre Auschwitz. Recha le-a arătat germanilor actele și le-a spus că dacă îi trimit pe evrei la Auschwitz și ea va merge cu ei. Reacția nemților a fost: "Ia-ți evreii și cară-te repede de-aici". Era în ziua în care

fiul ei avea Bar Mițva. După măcelul a 100.000 de evrei din ghetoul da la Varșovia, Recha a cerut ajutorul oficialităților SUA și evreilor americani, dar toți i-au răspuns că sunt preocupați cu sprijinul Statelor Unite, aflată în război. Spre sfârșitul războiului, Recha a apelat la fostul președinte al Elveției, Jean Marie Musy, care era prieten cu Himmler. Acesta din urmă, văzând că Germania pierde războiul voia să ia legătura în secret cu Forțele Aliate. Ca gest de generozitate, prin intervenția lui Musy (la sugestia lui Recha), Himmler a eliberat 1.210 de evrei din Theresienstadt. Familia Sternbuch a participat și la negocierile eliberării a mii de femei deținute la Ravensbruck, a 15.000 de evrei care mai trăiau în Austria și a celor din "Trenul lui Kasztner" care erau reținuți temporar la Bergen Belsen. În curând, aceștia au ajuns cu bine în Elveția. Între 1933-1937, 6.000 de evrei au primit azil politic în Elveția (7, 8).

După ce am scris despre eroinele din Polonia, Austria și Elveția, voi continua articolul cu doi eroi, unul din Ungaria și celălalt din Cehia.

Pinchas Tibor Rosenbaum (1923-1980)

Pinchas s-a născut în orășelul Kisvárda din Ungaria, fiu al rabinului local. La 21 de ani a aderat la organizația sionistă religioasă Bnei Akiva și la gruparea de rezistență *Hațala* (Salvarea). Părinții lui, la fel ca majoritatea oamenilor în vârstă din Ungaria erau convinși că Germania va fi învinsă în curând și că era mai periculos să încerce să se refugieze din Ungaria decât să rămână pe loc. Cu toate insistențele lui Pinchas, părinții lui au decis să rămână acolo. Pinchas a fost luat la muncă forțată de către armata ungară. Părinții lui au pierit la Auschwitz. Pinchas și-a dedicat activitatea

În continuare răzbunării părinților și salvării altor evrei. În primul rând, s-a refugiat din tabăra de muncă forțată. Într-o zi a intrat în sediul comunității evreiești din Budapesta îmbrăcat în uniformă de ofițer a Crucilor cu Săgeți (*Horogkereszt*), înarmat și înjurând așa cum obișnuiau aceștia. La vederea fețelor speriate, i-a liniștit vorbind în idiș că el a venit să-i salveze. I-a dus pe toți la "Casa de sticlă", un adăpost pentru evrei, protejat de consulatul elvețian la Budapesta. Uneori se deghiza chiar în ofițer SS. Sub diferite pretexte îi prelua pe evrei de la naziștii maghiari, ca după aceea să-i ascundă sub protecția oamenilor consulului elvețian la Budapesta, Karl Lutz, în "Casa de sticlă". Acolo li se acordau certificate de protecție din partea consulatului elvețian și suedez.

Un alt caz a fost salvarea la un spital a unui membru al grupării *hațala*, când Pinchas s-a deghizat în ofițer german. În momentul în care Crucile cu Săgeți s-au instalat la conducerea guvernului, crimele și deportările s-au înmulțit. Asistând deghizat la o ședință a bandiților aparținând Crucilor cu Săgeți a aflat că aceștia voiau să-i aresteze pe ungurii care îi protejau pe evrei, așa că a reușit din timp să-i ascundă. A salvat și numeroși copii. A salvat sute sau poate mii de evrei din Ungaria. Unii l-au supranumit *Peter Pan* al evreilor.(9,10)

Willy Perl (1906-1998)

Perl s-a născut la Praga și a învățat dreptul și afaceri internaționale la Universitatea din Viena.

Încă de pe vremea studenției, Willy a aderat la mișcarea sionistă. În 1938, Willy a condus proiectul sionist *Die Aktion* prin care a reușit să trimită câțiva evrei în Palestina, realizând visul sionist al lui Herzl. În același an, s-a însurat cu austriaca Lore Rolling, după ce aceasta s-a convertit la iudaism. Totul a fost ținut în secret, fiindcă legile rasiale de la Nürnberg din 1935 interziceau căsătoriile mixte. În 1943, Lore a fost arestată și trimisă la lagărul Ravensbruck, fiindcă ascunsese câțiva copii evrei. Lore a supraviețuit și după război, cei doi s-au reunit și au trăit în Statele Unite. Dar viața lui Willy a fost presărată de nenumărate aventuri, în cursul eforturilor pe care le-a depus pentru a salva evrei. A negociat cu Eichmann și Lange, șeful Gestapoului din Viena, promițându-le bani pentru fiecare evreu care va putea părăsi Austria, Cehoslovacia și Ungaria. Printr-o rețea clandestină greacă și cu bani pe care a reușit să-i adune de la bogătași evrei europeni, mai ales din Marea Britanie, Perl a contribuit la imigrarea ilegală în Palestina a cel puțin 18.000 de evrei. Willy era energic și a depus eforturi deosebite pentru a atinge acest țel, circulând în diferite capitale ale Europei ocupate de Germania, periclitându-și astfel viața. În 1940 a fost arestat în Grecia și pus într-un tren care mergea la Berlin. În tren a simulat o sinucidere, tăindu-și venele la o mână. L-au coborât din tren pentru tratament într-o localitate din Iugoslavia. De acolo a reușit să ajungă la Lisabona. În 1941 s-a îmbarcat pe un vapor și a ajuns la Baltimore. În 1941 s-a înrolat în armata americană și devenind ofițer de contraspionaj, a fost trimis la Londra. În 1945 a fost pasibil de a fi judecat de Curtea Marțială, fiindcă a zburat la Viena, atunci sub ocupație sovietică, de unde a reușit s-o scoată pe soția sa Lore și s-o ducă în Statele Unite. În 1946, a servit ca interogator șef la procesul masacrului de la Malmedy, proces care a avut loc în fostul lagăr din Dachau. Masacrul de lângă orașul belgian Malmedy a avut loc la 17 Decembrie 1944. Un grup de Waffen SS sub comanda colonelului nazist Joachim Peiper au luat prizonieri peste 100 de soldați americani. Optzeci și patru prizonieri au fost executați pe loc. Cadavrele lor, inclusiv rănilor, s-au păstrat intacte, fiind acoperite de zăpadă în momentul descoperirii lor, în locul indicat de soldații supraviețuitori. Examenele patologice ale cadavrelor au demonstrat că mulți dintre ei au fost împușcați-executați de aproape, deci nu au murit în luptă. 43 dintre criminali au fost condamnați la moarte și încă 30 la

inchisoare pe viață. Niciunul nu a fost executat și majoritatea, inclusiv comandantul, au fost eliberați în anii 1950.(11, 12)

Epilog

Hanka (Anna Heilman) s-a reunit în Israel cu Sabina, sora ei mai mare. A emigrat în Canada unde a devenit asistentă socială. În 2001 și-a publicat memoriile: *Never Far Away: The Auschwitz Chronicles of Anna Heilman*. În 2002, cartea a fost premiată cu *Ottawa Book Award*.

Friedl (Frederika) Dicker-Brandeis a fost onorată postum prin zeci de expoziții ale picturilor făcute de ea și de copiii care la Theresienstadt au învățat de la ea să picteze.

Recha a înființat în câteva țări europene școli pentru orfanii Holocaustului. A murit în Elveția. Polițistul cu suflet de aur, Paul Grüninger a fost onorat postum în 1971 cu "Drept între popoare" de către Yad Vashem.(13)

După război, Pinchas Tibor Rosenberg s-a întors la Kisvárda, Ungaria, orașelul în care s-a născut și a crescut. Dintre cei 5.000 de evrei s-au întors din lagăre numai 400. Pinchas a devenit rabinul lor. Pe urmă s-a însurat cu Stephanie Stern, una dintre persoanele salvate cu "Trenul lui Kasztner" și au emigrat în Elveția, la Geneva. Acolo Pinchas și-a luat doctoratul în economie și a publicat două cărți. Apoi, familia s-a mutat în Israel. Pinchas se ocupa de afaceri. În Elveția a înființat o bancă care printre altele se ocupa cu achiziționarea de arme pentru statul Israel. Unele afaceri ale băncii erau ilegale, ca urmare, banca s-a desființat. A murit la 57 de ani, lăsând în urmă trei copii și soția. A fost înmormântat în Israel.(9)

Willy, devenit William R. Perl, a terminat psihologia la Universitatea Columbia și a devenit psiholog în armata americană, ajungând la rangul de locotenent-colonel. Eliberat din armată, în anii 1970, Perl a devenit liderul la Washington al organizației *Jewish Defense League*, care lupta împotriva persecuției evreilor din Uniunea Sovietică. Willy și Lore au avut doi copii și patru nepoți.

Acești cinci evrei ai căror fapte eroice apar în filmul documentar au demonstrat că, în ciuda faptului că ei înșiși erau persecutați fiindcă erau evrei, au reușit să salveze zeci de mii de evrei de la moarte, demonstrând

perseverență, omenie și inteligență, în același timp riscându-și propria lor viață.

Bibliografie

1. <https://www.yadvashem.org/righteous/faq.html>
2. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-revolt-at-auschwitz-birkenau>
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Ester_Wajcblum
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Friedl_Dicker-Brandeis
5. <https://jwa.org/encyclopedia/article/dicker-brandeis-friedl>
6. <https://www.yadvashem.org/articles/general/coping-through-art-brandeis-theresienstadt.html>
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Recha_Sternbuch
8. <https://momentumunlimited.org/wov/recha-sternbuch-a-wartime-story-of-selflessness-and-courage/>
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Tibor_Rosenbaum
10. <https://www.amimagazine.org/2018/02/21/qa-alan-dershowitz-2-2-2-2-3-2-2/>
11. https://en.wikipedia.org/wiki/William_R._Perl
12. <https://www.washingtonpost.com/archive/local/1998/12/25/holocaust-survivor-william-r-perl-dies-at-92/bcfacce8-8e6d-4928-8fea-c028976aadc/>
13. <https://www.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/righteous/gruninger.asp>